

культурно формують національну ідентичність, отже, не вважаються гідними діалогу з привілейованими конфесіями.

В контексті глобалізації християнства нової актуальності набуває і майже забута з XVI ст. **проблема взаємин протестантизму з католицькою церквою**. У більшості західних досліджень йдеться про світове, або глобальне християнство. Власна назва католицької церкви підкреслює саме глобальний вимір, отже стають актуальними універсалістські, міжнаціональні, кроскультурні, метаполітичні інтенції католицизму, до яких уважно придивляються перш за все протестанти.

Пошук єдності активізується на різних соціальних рівнях протестантської спільноти. Задекларована готовність прокатолицької англіканської партії воз'єднатись з Римом виявила наявність потужних інтегралістських інтенцій всередині «високого» протестантизму. На рівні ж «народної», «бідної» церкви розвивається харизматичний рух, який вбирає в себе різні конфесійні групи і розмиває міжцерковні кордони.

Вочевидь, що діалогу та єднанню сприяє власна природа протестантизму з його ідеєю невидимої церкви, яка не співпадає з організаційними структурами. Проте з боку католицької церкви подібні вольності суворо забороняються. Ця офіційна лінія Ватикану викликає критику з боку ліберальних та екуменічних католицьких теологів. У своєму відкритому листі опальний теолог Ганс Кюнг констатує, що Бенедиктом XVI «Втрачена можливість відновлення братніх відносин з протестантськими церквами, навпаки, їм відмовлено в статусі Церкви в повному сенсі цього слова, отже, їх священство не визнається, а євхаристичне спілкування з ними неможливе» [Известный швейцарский католический богослов Ханс Кюнг обратился с открытым письмом к епископату Католической Церкви / [Електр. ресурс]. Режим доступу: <http://www.sedmitza.ru/news/1113572.html>].

Відкритість протестантизму до екуменічного діалогу та відновлення повноцінного спілкування в межах великої християнської сім'ї не знаходить симетричних кроків з боку історичних церков. Це конфлікт ідей невидимої церкви та жорсткої церковно-соціальної ієрархії, конфлікт відкритого та закритого образів християнства. А також конфлікт людей, не здатних відмовитись від «влади ключів» заради служіння, від зручного та звичного розділення на конфесії на користь побудови вселенської Церкви.

■ ЮВСЕЧКО Я.

НОВІ РЕЛІГІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСТМОДЕРНУ

Проблема неорелігій – це серйозна соціальна, суспільно-політична та соціокультурна проблема. Новітні релігії у своїй діяльності із залучення віруючих спираються на глобальні об'єднувальні процеси, інтернаціоналізм і розвинені багатоканальні комунікації. Проте у масовій свідомості і досі панує негативна думка щодо неорелігійного феномену, деструктивного впливу новітніх релігій на суспільство. Аби з'ясувати межі цих взаємовпливів, слід дослідити форми діяльності неорелігій у сучасному українському суспільстві та співіснування з ним, їх відповідність світовим постмодерним процесам, що й буде метою даної статті.

Зацікавленість нашого суспільства новітніми релігіями вже давно досить висока, а складність і неоднозначність процесів, що відбуваються у цій сфері з року в

■ Ювсечко Я. – викладач Тернопільського технічного університету.

рік не стають меншими. Тому ці процеси потребують ґрунтовного дослідження, нових ракурсів розгляду проблеми. Стрімке поширення нових релігійних течій та велика зацікавленість ними у суспільстві робить необхідним надати відповідь про причини та особливості цього процесу в Україні, що дасть можливість до того ж з'ясувати характер сучасної релігійної ситуації загалом, її співмірність із світовими релігійними процесами. Усе це вказує на актуальність даного дослідження. Крім того, пропонується й новий підхід до дослідження неорелігій як результату прояву постмодерністських тенденцій у релігійстворчому процесі, як відображення соціокультурної реальності тієї епохи, коли поширюється нове релігійне утворення, що вказує на новизну даної роботи.

Хоча неорелігійні громади становлять в Україні лише близько 5 % загальної релігійної мережі, вони поступово стають досить помітним явищем у духовному житті суспільства, адже немало людей, передусім серед молоді, все частіше шукають істину, сенс життя, шляхи спасіння не стільки у традиційних, скільки у новітніх релігіях.

Нові релігії, що з'явилися в Україні, успадкували всі ті риси, які характеризують модернові релігії взагалі у будь-якій країні світу. Це – універсалізм, синкретизм, орієнтація на містичний досвід, відкритість до послідовників різних релігійних вчень та релігійно-філософських систем, авторитаризм лідера руху, жорстка організаційна структура релігійних громад. Є в Україні й так звані рухи “ню ейдж” (“нового віку”), що виникли у 80-х рр. ХХ ст. В основі цих рухів лежить ідея нового віку – якісно іншого періоду в розвитку людства, на відміну від попереднього – невдалого, “пропащого”. Течії “ню ейдж” пропонують людству цілісні перспективи його буття в єдності тілесного, духовного і ментального начал.

За даними Державного комітету у справах національностей і релігій, в Україні близько 60% від загальної кількості неорелігійних спільнот складають харизматичні громади, які являють собою особливу групу неорухів. Назва цієї течії походить від поняття “харизма” (з грецької – милість, благодать, Божий дар), що означає наділеність якоїсь особи (харизматичного лідера – пророка, проповідника, вождя) або інституту, символу чи дії особливими якостями надприродності, винятковості, непогрішності, святості в очах прибічників чи послідовників. Харизматичні церкви в більшості працюють “за місцем проживання”, що є одним із чинників їхнього швидкого зростання.

Дослідники називали багато причин виникнення нових релігійних рухів в Україні. Це – економічні труднощі, кризовий стан економіки, екологічні та демографічні проблеми, які спричиняють зміни у світогляді людей. Серед причин сьогодні називають і консервативність традиційних релігій, які не мають ефективного механізму реагування на болючі питання сьогодення. Не можна не відзначити і такого фактора, як розширення контактів і взаємодії народів і країн, розширення інформаційного простору. Пошук істини, нових цінностей, духовних орієнтирів, притаманних людському духові – також вагомий фактор цього процесу. Проте, переважно Україна не демонструє якоїсь цілковито відмінної моделі розвитку НРТ, яка виразно виокремлювала б саме нашу країну у світовому просторі.

В українському контексті не можна не звернути увагу на ще одну вагому характеристику поширення НРТ. Як уже зазначалося, динаміка поширення нетрадиційних вірувань дуже щільно пов'язана зі станом релігії традиційної. Самі представники українських православних та католицьких церков неодноразово визнавали, що успішність НРТ є наслідком формалізму і байдужості духовенства, втрати церквою місіонерського ентузіазму і скерованості на евангелізацію та катехизацію, негідних вчинків священно- і церковнослужителів, міжцерковних конфліктів тощо.

Усі зазначені вище чинники характеризують специфіку умов поширення нових релігій на теренах України, та все ж, на нашу думку, специфічні риси неорухів, темпи та причини їхнього поширення постають передусім з глобальної ситуації 2-ої половини ХХ ст., без тенденційних проявів якої такий бурхливий розвиток нових релігійних течій був би просто неможливий. Тому вважаємо за

необхідне розглядати неорелігії не лише як окремі прояви релігійної творчості, а й передусім як продукт сучасного глобалізаційного етапу розвитку суспільства, породжений спільними причинами, розглядати в контексті сучасних глобальних трансформацій, основними чинниками яких на даному етапі розвитку людства стали загальноцивілізаційні зрушення, які яскраво свідчать про глобальну єдність змін, що відбуваються у світі.

Перш за все, варто згадати про процеси світової глобалізації та інформатизації, які значно “зменшують” світ. Ще відносно недавно нове релігійне утворення не мало реальних шансів упродовж короткого часу стати відомим в іншому регіоні планети, проте зараз інформація про нові форми релігійного життя поширюється блискавично, доступ до неї стає більш вільним, а мережа Інтернет робить зв’язок між прибічниками НРТ швидким та надійним.

Слід також зазначити, що поширенню та утвердженню ідей новітніх релігій в суспільній свідомості як у світовому масштабі, так і в нашій країні, сприяє доволі глибока їх укоріненість та співзвучність з настроями, очікуваннями та тенденціями, притаманними сучасній світовій постмодерній культурі. Адже значна кількість людей нині вже перебуває в передчутті нової епохи. Науково-технічний прогрес, стрибок в організації суспільства і в якості життя сприймаються як ознака близького народження на планеті зовсім іншої, вільної від влади матерії цивілізації.

Розвиток нової релігійності ґрунтується на основних постмодерних принципах – радикальній плюралістичності, еkleктизмі, фрагментарності, епістемологічній невпевненості, підпорядкованості технократичним процесам та іншим. Успіх світоглядної парадигми неорелігійних утворень пояснюється її узгодженістю із сучасними соціокультурними тенденціями та процесами, зокрема секуляризацією, масовою культурою, глобалізацією, науково-технічним прогресом, що разом можна означити як процеси постмодерних трансформацій [Ильин И.П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. – М., 1998.- С.32].

Нові релігійні системи доби постмодерну часто об’єднуються поняттям «New Age», оскільки цей рух має найбільше постмодерністських рис з-поміж інших новітніх релігій. Ці вчення об’єднує спільна ідея: людина сама є божественною і творцем власного Всесвіту. Загалом же постмодерн виступає суттєвим чинником трансформації функціонування усіх новітніх релігій, оскільки він, з одного боку, слугує перегляду багатьох елементів віровчення та спонукає їх адаптуватися до умов життя сучасної людини, а з іншого – сприяє переорієнтації у сферу економічних, політичних, духовно-моральних та інших проблем сьогодення.

Характерною рисою впливу постмодерних процесів на новітні релігії є наявність постійної модернізації, універсалізації та синкретизації як віровчення та культової практики, так і форм діяльності. При цьому підкреслюється, що йде процес перетворення у вищу релігійну віру, яка є всезагальною (універсальною) за змістом та формою, чим і обіцяє універсальний і вищий, “кінцевий” шлях спасіння. Новітні релігії у своїй діяльності із заохочення традиційних віруючих спираються на глобальні об’єднуючі процеси, інтернаціоналізм і розвинені багатоканальні комунікації.

Зокрема, на даному етапі діяльність НРТ характеризується такими рисами:

1) Активізація міжнародної місіонерської діяльності, міжнародних контактів. Зараз будь-яка релігія може поширюватися за національні межі; це дозволяє навіть невеликим новим рухам включитися в процес закордонного прозелітизму, що веде до небаченого раніше релігійного розвитку. Одним із наслідків цієї тенденції є зростаюче творення мультинаціональних релігійних організацій.

2) Збільшення використання релігійними організаціями сучасних інформаційних технологій для поширення свого віровчення, зокрема, видання повчальних і проповідницьких матеріалів на аудіо-, відеокасетах, CD; використання мережі Інтернет: створення веб-сайтів, форумів релігійних організацій, створення Інтернет-церков.

3) Спорідненість палітри нових релігійних рухів. Скрізь, де є нові релігії, чи то Церква Об'єднання, Саї Баба, Саєнтологія чи багато інших, їхні організації дуже часто подібні в усьому світі.

4) Неосинкретизм новітніх релігійних рухів: комбінація окремих елементів різних релігійних течій. Явище синкретизму притаманне суспільствам, де співіснують різноманітні релігійні традиції. Але відмінність між класичними формами синкретизму та неосинкретизмом полягає в тому, що у неосинкретизмі доктрини та ритуали поєднані штучно, часто просто на основі досяжності інформації [Балагушкин Е.Г. Новые религии как социокультурный и идеологический феномен // Общественные науки и современность. – 1996. – № 5. – С.94].

Наочним результатом постмодерного неорелігієтворення, безсумнівно, є поява синтетичних релігій, у яких відбувається поєднання елементів східних та західних традицій, давніх та сучасних культур, філософських, езотеричних і релігійних вчень. Прикладом тому є такі релігійні новоутворення як Віра Багаї, Товариство ведичної культури, Церква Уніфікації (Об'єднання) Муна, Церква Саєнтології, Велике Біле Братство.

Постмодерні тенденції призводять також до змін у діяльності новітніх релігійних інституцій, що мають місце і в Україні, серед яких виокремимо такі [Єленський В. Новітні релігійні рухи: напрямки еволюції, зони занепокоєння // Новітні релігії в сучасній Україні: Збірник матеріалів. – К.: ViP, 2000.]:

- існування у формі мережі певних одноконфесійних церков, які у своїй сукупності формують метацеркву. Відбувається розмивання церковної організації як встановленої Богом сакральної інституції, оскільки йде незупинний процес дроблення та диференціації новітніх релігій;

- в організації і проведенні богослужінь допускається повна свобода, зібрання часто проводяться не в сталих, а у довільних формовиявах;

- зміст проповідей переважно присвячується безпосереднім проблемам життя конкретної особи, а не постійними зверненнями з проханнями до Бога. Новітні релігії часто відсторонюються від духовного спасіння вірних і зорієнтовуються на повсякденних проблемах суспільства;

- до спільнот залучаються також і ті, хто сповідує й альтернативні релігійні догми в інших релігійних спільнотах.

Також сучасний етап у релігійному житті неорухів, що характерно і для нашої країни, характеризується активною соціалізацією, зокрема через благодійницьку діяльність, просвітництво, пропаганду свого вчення у ЗМІ, реєстрацію в органах влади, налагодження стосунків з традиційними церквами [Филипович Л.О. Глобалізаційні виклики християнській духовності на межі тисячоліть // Духовні засади розвитку людства в епоху глобалізації та українська перспектива. – К., 2005. – С.5-6].

Отже, постмодернізм і розвиток глобальних комунікацій сприяють активній трансформації конфесійної карти світу, зокрема й новорелігійної її складової. Релігійне поле доби постмодерну поступово трансформується в напрямі активної конкуренції нових релігійних об'єднань за інтересами, що намагаються створити все привабливіші засоби для задоволення потреб свого віруючого. На сьогодні неорелігійний рух в Україні вже набуває стабілізаційного характеру. Найбільш організаційно стабільними нині є харизматичні церкви, мормони, новоапостольці, кришнаїти. Вони вже увійшли в русло нормального функціонування. Але ще залишилися такі НРТ, які організаційно не є цілісними. Зазначені тенденції свідчать про недовершеність духовних пошуків українців, недоформованість релігійно-інституціоналізаційних процесів в Україні, як, власне, і у світі, оскільки постмодерністська парадигма не передбачає сталості та однозначності, а постійно спонукає до подальших пошуків.